

УДК 331.5.

О. М. Глеєва,

аспірант, Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України, м. Київ

СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ РИНКУ ПРАЦІ МОЛОДІ ЯК СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ

O. Gleyeva,

postgraduate student at the Institute of Training State Employment Service of Ukraine, Kyiv

THE ESSENCE AND ROLE OF THE LABOR MARKET OF YOUNG PEOPLE AS PART OF THE NATIONAL LABOR MARKET

Досліджено методологічні засади функціонування ринку праці з метою вдосконалення теоретичних підходів щодо його економічної сутності та складових. Розглянуто роль та місце ринку праці молоді в загальній структурі ринку праці.

Methodological principles of functioning of the labor market where researched to improve theoretical approaches to its economic substance and components. Considered roll and place the labor market of young people in the total labor market where investigate.

Ключові слова: ринок праці, складові ринку праці, класифікація ринку праці, сегменти ринку праці, зайнятість, молодь.

Key words: labor market, labor market components, classification of labor market, segments of the labor market, employment and youth.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Ефективне функціонування економіки будь-якої держави залежить від багатьох факторів. Одним із факторів підвищення конкурентоздатності національного господарства, в тому числі й аграрного виробництва, є розвиток ринку праці молоді, який би відповідав сучасним стандартам щодо рівня і якості життя та примножував культуру, традиції, людський і соціальний капітал суспільства.

Одним з головних стратегічних завдань уряду нашої держави є створення нових робочих місць для економічно активного населення у всіх галузях економіки. Складовою цього завдання є захист найбільш соціально вразливих верств населення, до яких, в тому числі, належить непрацююча молодь та безробітні. Особливу категорію в цьому переліку складає молодь. Державна політика щодо зайнятості молоді в Україні є одним з пріоритетних і специфічних напрямів діяльності держави і здійснюється в інтересах молодої людини та суспільства.

Для здійснення подальших кроків щодо удосконалення політики в сфері регулювання

зайнятості молоді, організації сприятливих умов для розвитку цієї сфери, необхідне досконале розуміння сутності та складових ринку праці в цілому, та ринку праці молоді як невід'ємної його частини.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ СТАТЕЙ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Проблеми зайнятості молоді та державного регулювання цієї сфери є предметом дослідження цілої низки вчених. В розробку теоретико-наукових аспектів ринку праці молоді, в тому числі в аграрній сфері, зробили свій внесок такі науковці, як О. Грішнова, С. Дзюбик, Г. Завіновська, О. Могильний, Ю. Маршавін, О. Палій, М. Панасюк, О. Ривак, В. Федоренко, Л. Шевченко та інші.

Проте, відаючи належне високому науковому рівню та практичній значимості результатів досліджень, необхідно визнати, що існує досить широке коло питань, які потребують подальшого дослідження. Одним з них є дослідження шляхів підвищення ефективності використання трудового потенціалу молоді в аграрній сфері.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження теоретичної сутності та проблем функціонування ринку праці молоді з метою подальшого удосконалення регуляторного впливу держави на вказаний сегмент національного ринку праці.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

З розвитком суспільства, виробничі відносини змінюються та удосконалюються. Але, не дивлячись на те, що наука, техніка і технології розвиваються надшвидкими темпами, первинною залишається людина, зі зростаючими потребами та інтересами, здатністю працювати та створювати матеріальні, культурні і духовні блага. В усі часи людина була і є основним рушієм виробництва та його модернізації. Тільки люди, вкладаючи свій фізичний та розумовий потенціал, можуть розвивати суспільне виробництво. Сукупність робочої сили в країні утворює трудові ресурси. Рівень ефективності суспільного виробництва на пряму залежить від ступеня використання трудових ресурсів. Ще А.Сміт в своїй праці "Дослідження про природу і причини багатства народів" (1776 р.) стверджував, що "багатство" суспільства, тобто обсяг виробництва і споживання продуктів залежить від двох факторів: частки населення, зайнятої продуктивною працею та продуктивності праці [1].

Досить складно визначити народногосподарське й економічне значення будь-якої з галузей економіки. Україна, маючи значні природно-ресурсні запаси для розвитку аграрного сектора економіки, сприятливі кліматичні умови, виробляє високоякісну сільськогосподарську продукцію, що гарантує продовольчу безпеку держави, підтримує високий рейтинг країни на світовому ринку продовольства. Наша держава, яка перебуває в стані структурних трансформацій на інноваційній основі, має унікальні можливості для розширення ринків збуту сільськогосподарської продукції на європейському ринку. Тому дослідження молодіжного сегмента ринку праці як складової національного ринку праці, його задіяність в аграрній сфері економіки є на сьогодні досить актуальним.

Учені, подаючи визначення "ринку праці", в основному, мають більш-менш однаковий погляд на цю категорію. Здійснивши аналіз значень поняття "ринку праці", можна зробити висновки, що автори Грішнова О.А. [2], Завіновська Г.Т. [3], колектив авторів під керівництвом Шевченко Л. С., [4], та автори Дзюбик С. Д., Ривак О. С. [5] бачать ринок праці як систе-

му, сукупність відносин, які пов'язані з формуванням попиту та пропозиції на специфічний товар, яким є робоча сила. Федоренко В.Г. [6], крім зазначеного, наголошує, що ринку праці притаманні суспільно-економічні властивості, він має ієрархічну структуру та історичний характер. Однак ці тлумачення не суперечать, а доповнюють одне одного та підкреслюють різні сторони змісту цієї категорії. Окремі автори, до яких відноситься Ю.М.Маршавін ототожнюють наукові терміни "ринок праці" та "ринок робочої сили", виділяючи при цьому, як об'єкт купівлі-продажу, саме робочу силу [7].

В силу того, що на різні робочі місця потрібні працівники з певним набором знань та умінь, на ринку відбувається сегментація. Іншими словами, проходить поділ на "стійкі замкнуті групи робочих місць і працівників, або сектори, відокремлені за певними ознаками, які обмежують мобільність робочої сили" [8]. Богиня Д.П. та Грішнова О.А дають визначення сегментації ринку праці як поділу робочих місць і працівників за об'єднуючими ознаками на відносно стійкі і замкнуті сектори, які обмежують мобільність робочої сили своїми кордонами [9].

Як відзначає Петрова І.А., кожний сегмент ринку праці відрізняється специфікою свого соціального стану, економічною поведінкою, гарантіями зайнятості, рівнем та стабільністю доходів, конкурентоспроможністю та захищеністю на ринку праці [10].

Переважає більшість дослідників ринку праці виділяють такі ознаки сегментації, як територіальне положення, демографічні характеристики, соціально-економічні характеристики, економічні критерії та інші. Найбільш важливою, з нашої точки зору, є класифікація за віковим критерієм. При дослідженні соціально-економічних явищ періодизація віку набуває особливого значення. Враховуючи те, що такі дослідження проводяться на основі статистичних даних, показники мають бути зіставними у часі та просторі.

Класифікація ринку праці здійснюється на основі низки класифікаційних ознак. Основні з них наведено в таблиці 1, хоча цей перелік є далеко не повним.

Молодь є важливою соціально значущою складовою економічної системи будь-якої країни. Зробивши екскурс в історію, ми можемо бачити, що в усі часи саме молодь виступає рушієм якісно нових соціально-економічних, політичних і духовних змін, що назріли в суспільстві. Соціологічна енциклопедія поняття "молодь" трактує як велику суспільну гру-

пу, яка має специфічні соціальні та психологічні риси, наявність яких визначається як віковими особливостями молодих людей, так і тим, що їх соціально-економічний та суспільно-політичний стан, духовний світ, знаходяться у стані формування та становлення [11]. До категорії "молодь", зазвичай, відносять (у статистиці, соціології) людей віком 16—30 років. Згідно з Законом України "Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні", молодь, молоді громадяни — громадяни України віком від 14 до 35 років [12].

Молодь проходить певні етапи в своєму становленні як учасника соціально-трудова відносин та суб'єкта ринку праці. Після отримання базової середньої освіти (15 років), молоді люди можуть продовжити навчання в загальноосвітніх середніх школах або, вступивши до училищ, технікумів, коледжів, отримати професійно-технічну або базову вищу освіту. Випускники таких навчальних закладів мають право продовжити навчання у ВНЗ. Після закінчення навчання молоді люди намагаються знайти своє перше робоче місце.

Законодавство визначає молодого працівника як громадянина України віком до 35 років, випускник професійно-технічного або вищого навчального закладу, який у шестимісячний строк після закінчення навчання працевлаштувався самостійно або за направленням навчального закладу чи територіального органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції, та продовжує працювати протягом трьох років за кваліфікацією, яку він набув під час навчання, в тому числі незалежно від місця першого працевлаштування [13].

Економічна активність та продуктивна зайнятість дає змогу молоді забезпечити ефективне суспільне виробництво та задовольнити свої матеріальні потреби. Крім того, залучаючись до праці, молодь отримує можливість долучитись до суспільного життя.

За даними Державної служби статистики, кількість молоді, що проживала в Україні на 1 січня 2014 року складала 12722718 осіб, або 28,12% від кількості постійного населення України (табл. 2). Порівняно з чисель-

Таблиця 1. Основні класифікаційні ознаки ринку праці

Зміст ознаки	Класифікація
За структурою економіки	- за галузями; - за видами діяльності; - за формою власності
За структурою ринку праці	- зовнішній; - внутрішній
За територіальною ознакою	- місцевий; - регіональний; - національний; - міжнародний
За демографічною ознакою	- ринок праці молоді; - ринок праці осіб передпенсійного віку та пенсіонерів; - ринок праці жінок
Залежно від соціального підходу	- працівників фізичної праці; - працівників розумової праці.

ністю молоді на 1 січня 2012 року відбулося зменшення на 456214 осіб, або на 3,46%.

Крім того, необхідно відмітити, що питома вага сільської молоді у загальній структурі населення України складає лише 8,41%. І, як видно з таблиці 2, прослідковується негативна тенденція зменшення питомої ваги сільської молоді у молодших вікових категоріях. За оцінками Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, втрати населення у сільській місцевості до 2025 р. можуть перебувати в межах 1,7—2 млн осіб у зв'язку з вичерпанням потенціалу демографічного відтворення [15].

За даними Державної служби зайнятості України, станом на 1 січня 2014 року кількість зареєстрованих безробітних становила 487,7 тис. осіб, з яких 42% — молодь віком до 35 років, понад 43% зареєстрованих безробітних були сільськими мешканцями.

Праця в аграрній сфері дуже важка і потребує великого напруження духовних та фізич-

Таблиця 2. Розподіл молоді за віком, осіб

Вікова категорія	Чисельність на 01.01.2014 р.	Чисельність на 01.01.2013 р.	Чисельність на 01.01.2012 р.	Відхилення 2014-2012 рр., +/-	Чисельність сільської молоді на 01.01.2014 р.	Питома вага сільської молоді у загальній структурі населення, %
Всього населення	45245894	45372692	45453282	-207388	-	100
15-19	2287810	2405136	2538145	-250335	789529	1,74
20-24	3048638	3232157	3385823	-337185	999784	2,21
25-29	3792084	3868992	3847761	-55677	1098489	2,43
30-34	3594186	3476598	3407203	186983	919268	2,03
Всього молоді	12722718	12982883	13178932	-456214	3807070	8,41

За даними Державної служби статистики // <http://www.ukrstat.gov.ua/> [14].

них сил. Для того, щоб працівник міг якомога повно використати свій потенціал, потрібна стала мотивація до праці, в якій будуть раціонально поєднані як матеріальні, так і моральні стимули. Враховуючи те, що в основному в аграрній сфері зайняті жителі сільських місцевостей, виникає низка проблем зі створенням робочих місць та їх заповненням.

Сучасне становище сільської молоді на ринку праці характерне тим, що існує значна невідповідність між попитом та пропозицією на робочу силу. На думку окремих авторів, низький рівень безробіття серед сільської молоді можна пояснити особливими можливостями її зайнятості в особистому селянському господарстві, де тривалість робочого тижня є ненормованою, з метою реалізації отриманої від цієї діяльності продукції. Так, згідно з Законом України "Про зайнятість населення", особи зайняті в особистому селянському господарстві не належать до числа безробітних. Частка молодих людей, які не мають роботи, готові приступити до неї, але за період обстеження припинили пошуки роботи, належить до економічно неактивного населення, тобто не можуть вважатися "безробітними". Здебільшого ці особи припинили пошуки роботи, тому що тривалий час не можуть знайти її і вичерпали всі можливості для працевлаштування [16].

Розвиток національного господарства з сучасною соціально орієнтованою економікою буде ефективною лише за умови активної участі молоді в процесі виробництва матеріальних благ. Україна має унікальну можливість використання аграрної сфери при наявності різноманітності природних ресурсів. Площа орних земель України перевищує земельні ресурси ряду країн. Проте, маючи в наявності такий економічний потенціал, сільське господарство є найменш прибутковою галуззю народного господарства.

У Законі України "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року" [17] сказано, що пріоритетність розвитку агропромислового комплексу та соціального розвитку села в національній економіці зумовлюється винятковою значущістю та незамінністю вироблюваної продукції сільського господарства в життєдіяльності людини і суспільства, потребою відродження селянства як господаря землі, носія моралі та національної культури.

Враховуючи вищесказане, державне регулювання зайнятості молоді повинно бути спрямоване створення умов для забезпечення по-

вної та продуктивної зайнятості і соціального захисту в разі настання безробіття. У зв'язку з цим, одним з основних стратегічних завдань уряду є організація матеріально-технічних та організаційних передумов для створення нових робочих місць для економічно активного населення у всіх галузях економіки, в тому числі в аграрній сфері. За глибоким переконанням більшості авторів, що досліджували дану тематику, розвиток сільських територій прямо залежить від забезпечення умов для його збереження і відтворення трудового потенціалу в сільській місцевості. Для цього потрібно створення можливостей для ефективного прикладення трудової діяльності, регулювання мобільності працівників, тощо.

ВИСНОВКИ

Ринок праці, і зокрема ринок праці молоді як система соціально-економічних відносин є багатограним складним поняттям, яке потребує подальшого дослідження з врахуванням поточної ситуації в державі, регіональних і світових тенденцій. Українське село не використовує наявний трудовий потенціал повною мірою. Участь молоді у суспільному виробництві, і, зокрема, в аграрній сфері, супроводжується низьким рівнем трудової активності та продуктивності праці.

Ринкове саморегулювання в багатьох випадках має доповнюватись цілеспрямованим державним регулюванням соціально-трудова відносин та зайнятості молоді в аграрній сфері. Часто ринок не дає поштовху для зменшення рівня безробіття, створення належних умов та оплати праці. В такому випадку, держава має застосувати адекватні механізми та інструменти для створення необхідних економічних стимулів та адміністративних методів прямого впливу на господарюючих суб'єктів з метою, подальшого розвитку ринку праці в цілому, і ринку праці в аграрній сфері, як одного із сегментів.

Література:

1. Аникин А.В. Юность науки: Жизнь и идеи мыслителей экономистов до Маркса / Андрей Владимирович Аникин. — Москва: Политиздат, 1985. — 368 с.
2. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудова відносини: підручник / Олена Антонівна Грішнова. — Київ: Знання, 2009. — 390 с.
3. Завіновська Г.Т. Економіка праці: навчальний посібник / Г.Т. Завіновська. — Київ: КНЕУ, 2003. — 300 с.

4. Основи економічної теорії: підручник / За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л.С. Шевченка. — Харків: Право, 2008. — 448 с.

5. Дзюбик С.Д. Основи економічної теорії: навч. посіб-ник. / Дзюбик С.Д., Ривак О.С. — 2-ге вид. перероб. і доп. — Київ: Знання, 2008. — 491 с.

6. Політична економія: підручник / За науковою ред. доктора економ. наук проф. В.Г. Федоренка. / В.Г. Федоренко, О.М. Діденко, М.М. Руженський, О.Ф. Іткін. — Київ: Алерта, 2008. — 487 с.

7. Маршавін Ю.М. Регулювання ринку праці України: теорія і практика системного підходу: монографія / Ю.М. Маршавін. — Київ: Альтерпрес, 2011. — 396 с.

8. Гриньова В.М. Економіка праці та соціально-трудова відносини [Електронний ресурс]: навч. посіб. / В.М. Гриньова, Г.Ю. Шульга. — Київ: Знання, 2010. — 310 с. — (Вища освіта ХХІ століття)

9. Богиня Д.П. Основи економіки праці: Навч. посібник / Д.П. Богиня, О.А. Грішнова. — Київ: Знання-Прес, 2000. — 387 с.

10. Петрова І.Л. Сегментація ринку праці: теорія і практика регулювання: монографія / І.Л. Петрова. — Київ: Таксон, 1997. — 296 с.

11. Российская социологическая энциклопедия [Текст] / [под ред. Г.В. Осипова]. — Москва: НОРМА-ИНФО, 1998. — С. 297.

12. Закон України "Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні" від 05.02.1993 № 2998-ХІІ [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>

13. Закон України "Про зайнятість населення" від 05.07.2012 № 5067-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>

14. Офіційний портал Державної служби статистики [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

15. Населення України. Соціально-демографічні проблеми українського села. — Київ: Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. — 370 с.

16. Офіційний портал Державної служби зайнятості України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/index>

17. Закон України "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року" від 18.10.2005 № 2982-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2982-15>

References:

1. Anikin, A.V. (1985), Youth of Science: Life and Ideas of thinkers economists and Marx, 4rd ed., Politizdat, Moscow, USSR.

2. Grishnova, O.A. (2009), Labor Economics and Labor Relations: tutorial, 4rd ed., Znannia, Kyiv, Ukraine.

3. Zavinovska, G.T. (2003), Labor Economics: Textbook, Kyiv National Economic University, Kyiv, Ukraine.

4. Shevchenko, L.S. (2008), Principles of Economics: Textbook, Pravo, Kharkiv, Ukraine.

5. Dzyubyk, S.D. and Ryvak, O.S. (2008), Basic economic theory: Teach. guidances-nick, 2nd ed., Znannia, Kyiv, Ukraine.

6. Fedorenko, V. G. Didenko, O. M. Ruzhen-skyu, M.M. and Itkin A.F. (2008), Political Economy: Textbook, Alerta, Kyiv, Ukraine.

7. Marshavin, Yu.M. (2011), Regulation of the labor market of Ukraine: Theory and Practice systematic approach, Alterpress, Kyiv, Ukraine.

8. Grinyova, V.M. and Shulha, G. (2010), Labor Economics and Labor Relations, Znannia, Kyiv, Ukraine.

9. Bogynia, D.P. and Grishnova, O.A. (2000), Fundamentals of labor economics, Knowledge Press, Kyiv, Ukraine.

10. Petrova, I.L. (1997), Segmentation of the labor market: Theory and Practice of Regulation, Tucson, Kyiv, Ukraine.

11. Osipov, G.V. (1998), Russian sociological encyclopedia, RATE INFO, Moscow, Russia.

12. Verkhovna Rada of Ukraine (1993), Law of Ukraine "On the promotion of social advancement and development of young people in Ukraine", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2998-12> (Accessed 11 Oct 2014).

13. Verkhovna Rada of Ukraine (2012), Law of Ukraine "On Employment", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5067-17> (Accessed 11 Oct 2014).

14. Official portal of the State Statistics Service (2014), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 11 Oct 2014).

15. Kyiv Institute of Demography and Social Studies (2007), The population of Ukraine. Socio-demographic problems of Ukrainian village, Kyiv Institute of Demography and Social Studies of NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

16. Official portal of the State Employment Service in Ukraine (2014), available at: <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/index> (Accessed 11 Oct 2014).

17. Verkhovna Rada of Ukraine (1993), Law of Ukraine "On the Fundamentals state agricultural policy until 2015", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2982-15> (Accessed 11 Oct 2014).

Стаття надійшла до редакції 13.10.2014 р.